

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПОПОВИЧ ТАМАРА МИКОЛАЇВНА

УДК 339.13.024

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ**

**Спеціальність 08.00.03 – економіка і управління національним
господарством**

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Тернопіль - 2008

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор економічних наук, професор
Мельник Алла Федорівна,
Тернопільський національний економічний університет
Міністерства освіти і науки України, проректор з
наукової роботи, завідувач кафедри державного і
муніципального управління

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Ліпич Любов Григорівна,
Волинський національний університет ім. Лесі Українки
Міністерства освіти і науки України, декан
економічного факультету

кандидат економічних наук, доцент
Карпенко Наталія Володимирівна
Полтавський університет споживчої кооперації України
Міністерства освіти і науки України, провідний
науковий співробітник Науково-дослідного центру
економічних досліджень, доцент кафедри маркетингу

Захист відбудеться „_3_” липня 2008 р. о 14⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01 Тернопільського національного економічного університету Міністерства освіти і науки України за адресою: м. Тернопіль, вул. Львівська, 11, зал засідань

З дисертацією можна ознайомитись в науковій бібліотеці Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11

Автореферат розісланий „_2_” червня 2008р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
к.е.н, доцент

О.П. Дудкіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Ринок споживчих товарів відіграє важливу роль в стимулюванні економічного зростання та має соціальне призначення – забезпечити належний рівень і якість життя громадян. Проте його сучасний стан характеризується нестабільністю, розгортанням інфляційних процесів та порушенням рівноваги, що впливає як з недосконалість безпосередньо ринкових механізмів, так і відсутності цілісної державної політики розвитку ринку споживчих товарів. За останні роки були втрачені важелі реального впливу на динаміку ринку споживчих товарів, послабилася увага до розв’язання системних проблем розвитку, що призвело до поглиблення структурних деформацій, тінізації ринку, зниження якості і безпеки товарів. Необхідність забезпечення ефективності регулювання розвитку національного і регіональних ринків споживчих товарів вимагає науково-методичного обґрунтування таких важливих питань, як визначення цілей і пріоритетів його розвитку, розроблення моделей регулювання, визначення інструментарію впливу та прогнозування наслідків реалізації прийнятих регулятивних заходів. Особливо це завдання актуалізується в умовах глобалізаційних процесів та євроінтеграційних намірів України, а також зі вступом до СОТ. В умовах, що змінюються, мають бути вирішені питання координації діяльності, узгодження інтересів, подолання протиріч і визначення нових функцій органів управління на всіх рівнях, які формують і реалізують політику розвитку ринку споживчих товарів.

Питання регулювання ринку споживчих товарів привертають увагу багатьох учених-економістів. Зокрема, проблеми формування і функціонування ринку споживчих товарів та окремих його сегментів, а також, механізми його регулювання досліджувалися у працях таких вітчизняних вчених: О. М. Азарян, В. Г. Андрійчука, В. В. Апопія, І. О. Бланка, С. В. Близнюка, А. Ф. Бондаренка, Н. Є. Буркат, А. І. Бутенка, В. М. Гейця, Т. М. Гродецької, Л. І. Дідківської, Н. В. Карпенко, В. А. Карпова, Г. Н. Климка, А. Г. Кондиріної, В. Р. Кучеренка, В. Д. Лагутіна, Л. О. Лігоненко, Л. Г. Ліпич, А. А. Мазаракі, Л. В. Мазник, А. Ф. Мельник, А. І. Мокія, В. П. Нестеренка, В. І. Павлова, О. Г. Пустовойта, П. Т. Саблука, І. В. Сороки, Д. М. Стеценка, В. О. Точиліна, С. М. Чистова, Л. Н. Шохіна. Науковою основою досліджень проблем розвитку ринку та ролі державного регулювання в підвищенні ефективності ринкових механізмів стали праці зарубіжних вчених: С. Брю, Є. Дж. Долана, Е. Домара, Н. Калгара, Дж. М. Кейнса, Ф. Котлера, К. Макконелла, А. Маршалла, В. Мітчела, Д. Норта, П. Самуельсона, М. Фрідмена, П. Гейне, Е. Гансена, Дж. Гікса, Й. Шумпетера. Однак проблема системності та повноти дослідження розвитку ринку споживчих товарів вирішена ще недостатньо. Потребують додаткових досліджень питання забезпечення комплексності у виробленні і реалізації механізмів його регулювання, вибору форм і способів розв’язання проблем забезпечення стабільного функціонування ринкових механізмів, розмежування повноважень щодо регуляторної діяльності між центральними і регіональними рівнями виконавчої влади, а також, організації взаємодії між всіма учасниками ринку щодо досягнення головних цілей розвитку держави.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов’язана з виконанням наукових досліджень, передбачених планами науково-дослідної роботи Тернопільського національного економічного університету в рамках

держбюджетних тем кафедри державного і муніципального управління “Організаційно-економічний механізм реформування і розвитку економіки регіону в умовах перехідного періоду до ринкових відносин” (номер державної реєстрації 0101U000261) та “Дослідження методологічних засад державного регулювання економіки на макро- і мезорівнях” (номер державної реєстрації 0104U000406).

Мета і основні завдання дослідження. Метою дисертації є обґрунтування теоретико-методологічних засад організаційно-економічного механізму регулювання ринку споживчих товарів в умовах, що змінюються, та розроблення практичних рекомендацій щодо його удосконалення і підвищення ефективності. Досягнення цієї мети обумовило необхідність розв’язання таких конкретних завдань:

- розкрити сутність та виявити закономірності розвитку ринку споживчих товарів, обґрунтувати необхідність його дослідження в єдиному відтворювальному процесі та систематизувати підходи до побудови організаційної і структурної моделі ринку з метою визначення умов його ефективного функціонування в перспективі та унеможливлення розгортання кризових явищ і структурної деформації;

- узагальнити наукові концепції щодо змісту і необхідності регулювання ринку споживчих товарів, визначення меж державного і ринкового регулювання; систематизувати основні наукові підходи до формування механізму регулювання ринку споживчих товарів та дослідити напрями його трансформації з метою покращення якісного змісту в сучасних умовах;

- визначити методичний інструментарій дослідження механізмів регулювання ринку споживчих товарів та виробити систему індикаторів, які дозволять кількісно охарактеризувати якісні зміни на даному ринку;

- діагностувати стан і виявити структурні деформації ринку споживчих товарів на національному і регіональному рівнях та узагальнити тенденції його розвитку за етапами трансформації, з метою обґрунтування перспектив його розширення та забезпечення конкурентності;

- дослідити організаційно-функціональні та економічні механізми регулювання ринку споживчих товарів та оцінити результативність діючої системи регулювання цього ринку на національному і регіональному рівнях;

- виробити нові концептуальні підходи до регулювання ринку споживчих товарів;

- запропонувати шляхи підвищення ефективності використання маркетингу та маркетингових досліджень в системі регулювання ринку споживчих товарів;

- обґрунтувати перспективи розвитку ринку споживчих товарів в контексті входження України до СОТ, на основі чого розробити варіанти регуляторної політики щодо підвищення його конкурентності і захисту та гарантування безпеки споживчих товарів.

Об’єктом дослідження є механізм функціонування ринку споживчих товарів у відтворювальному циклі та система регулювання його розвитку.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади реалізації організаційно-економічного механізму регулювання розвитку ринку споживчих товарів на національному і регіональному рівнях.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною базою дисертації стало використання загальнонаукових, міждисциплінарних, економіко-математичних, статистичних та спеціальних методів. Зокрема, на основі системного підходу сформовано характерні ознаки ринку споживчих товарів та виокремлено

системоутворюючі елементи ринку, досліджена система державного регулювання ринку. Порівняльний аналіз використовувався для співставлення теорій та концепцій державного регулювання ринку, порівняння діючих практик регулювання ринкових механізмів в окремих країнах світу та в різні часові періоди; структурний аналіз – для дослідження структурних пропорцій та деформацій ринку; факторний аналіз – для дослідження системи чинників функціонування ринку споживчих товарів на національному і регіональному рівнях. Важливе місце у дисертації відведено методам моделювання і прогнозування, які використані для розрахунку місткості ринку загалом та найважливіших його сегментів, побудови економіко-математичної моделі платоспроможного попиту. В роботі використані методи прогнозу екстрополяції, кореляційно-регресійного аналізу, групування, техніко-економічного обґрунтування. З арсеналу міждисциплінарних методів та прийомів інформаційний матеріал для якісної та кількісної оцінки проблем розвитку ринку споживчих товарів отримано за допомогою експертних оцінок та SWOT-аналізу внутрішнього і зовнішнього середовища його функціонування.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає у розвитку теоретичних положень та виробленні нових концептуальних підходів щодо удосконалення регулювання ринку споживчих товарів на національному і регіональному рівнях, обумовлених визнанням статусу ринкової економіки, входженням України в СОТ та розвитком процесів децентралізації управління. Зокрема, в дисертації *вперше*:

- сформовано концептуальну модель розвитку ринку споживчих товарів з позицій відтворювального процесу, в рамках якої розроблено стратегію удосконалення його регулювання. В основу Стратегії закладено чотири цільових вектори функціонування ринку споживчих товарів: стабілізація і збалансування, розвиток і розширення, підвищення конкурентності, захист і гарантування безпеки ринку, а також, визначений інструментарій та механізми реалізації регулятивних заходів щодо досягнення поставлених цілей за кожним напрямом;

- обґрунтовано та запропоновано організаційно-функціональний механізм регулювання ринку споживчих товарів, в контексті якого виокремлено параметри взаємодії між учасниками ринку і органами виконавчої влади на національному і регіональному рівнях, визначено критерії та вироблено механізми узгодження державних інтересів та інтересів товаровиробників, запропоновано шляхи активізації діяльності громадських організацій щодо забезпечення стабільного функціонування ринку споживчих товарів та захисту прав споживачів;

удосконалено:

- підходи до оцінювання результативності регулятивної політики щодо ринку споживчих товарів, в основу яких закладено функціональну залежність, яка ґрунтується на розмежуванні повноважень і правової компетенції суб'єктів регулювання, формах взаємодії і критеріях узгодження інтересів між учасниками ринку і органами виконавчої влади, сферах використання адміністративних методів для розв'язання проблем функціонування ринку, можливих варіантах прийняття рішень. На регіональному рівні передбачено врахування ступеня прямої участі центральних органів виконавчої влади у забезпеченні стабільності регіонального ринку споживчих товарів та використанні ресурсних можливостей території розв'язувати кризові

явища. Як екзогенні чинники, запропоновано враховувати глобалізаційні процеси, зміну кон'юнктури світового ринку, вимоги СОТ;

- організаційно-функціональну структуру регіонального маркетингу ринку споживчих товарів, у якій передбачено формування інформаційної системи моніторингу і прогнозування ринку, визначення функціонального змісту маркетингової діяльності органів влади, розроблення методології та конкретизацію інструментів проведення маркетингових досліджень, створення високоякісного маркетингового продукту, визначення критеріїв оцінювання результатів маркетингових досліджень та механізмів коригування маркетингових рішень;

- систему оцінки механізмів функціонування ринку споживчих товарів, у контексті чого розширено перелік показників та виокремлено індикатори, які характеризують ринок споживчих товарів у відтворювальному циклі та дозволяють забезпечувати системність його дослідження;

- періодизацію становлення та трансформації системи державного регулювання ринку споживчих товарів. В основу виділення періодів закладено закономірності функціонування ринку споживчих товарів у визначені проміжки часу, процеси трансформації ринкових механізмів, інструментарій реалізації регулятивних заходів щодо розв'язання проблем ринку та інституційне забезпечення системи його регулювання;

набули подальшого розвитку:

- теоретико-методологічні засади регулювання ринку споживчих товарів, зокрема, доповнено трактування дефініції „організаційно-економічний механізм регулювання”, при визначенні якого запропоновано виходити із розуміння його як цілісної системи економічних та організаційних заходів досягнення кінцевого результату реалізації визначених цілей розвитку ринку споживчих товарів, в якому мають бути закладені внутрішні можливості корекції і узгодження дій як органів влади, так і суб'єктів ринку на основі проведення моніторингу, аналізу, оцінок та контролю;

- класифікація ринку споживчих товарів, в контексті якої уточнені критеріальні ознаки його структуризації, які ґрунтуються на реалізації функцій даного ринку в умовах трансформаційних процесів та впливу зовнішнього середовища;

- побудова системи регулювання ринку споживчих товарів, яка передбачає: визначення об'єктів і суб'єктів регулювання, формування цілей і завдань; деталізацію принципів та конкретизацію форм, методів та інструментів регулювання. Такі підходи дозволяють забезпечувати системність і комплексність у прийнятті і реалізації регулятивних заходів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання ринку споживчих товарів на національному та регіональному рівнях. Зокрема, пропозиції щодо удосконалення механізмів регулювання ринку споживчих товарів отримали позитивну оцінку в Головному управлінні економіки Тернопільської обласної державної адміністрації і враховані при розробленні заходів щодо стабілізації продовольчого сегменту ринку. Рекомендовані автором підходи до розроблення Стратегії удосконалення регулювання ринку споживчих товарів використані при розробленні Програми соціального-економічного розвитку Тернопільської області (довідка № 01/1-501 від 11.07.2006 р.).

Рекомендації щодо підвищення ефективності організаційних механізмів регулювання ринку споживчих товарів містяться в аналітичній записці міжнародної науково-практичної конференції „Організаційні та економічні проблеми розвитку муніципальних утворень”, яка направлена Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування для практичного використання (акт про впровадження № 126-06/1753 від 02.11.2006 р.).

Рекомендації щодо удосконалення методики аналізу та прогнозування розвитку ринку споживчих товарів використані в роботі підрозділів Головного управління статистики у Тернопільській області для забезпечення системності досліджень та оцінок стану і тенденцій розвитку ринку (довідка № 02-12/33 від 15.02.2008 р.).

Результати досліджень використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін „Державне регулювання економіки”, „Макроекономічний аналіз і прогнозування” та „Управління якістю” (довідка № 126-06/104 від 23.01.2008 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення проблем організаційно-економічного механізму регулювання ринку споживчих товарів. Усі результати, що становлять сутність дисертаційної роботи, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї і положення, які є результатом особистої роботи здобувача. Внесок автора в колективні опубліковані роботи конкретизовано в списку публікацій.

Апробація результатів. Результати досліджень доповідалися, обговорювалися і отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських конференціях і наукових семінарах, зокрема на: Всеукраїнській науковій конференції “Структурні та інституціональні фактори економічного зростання”(м. Київ, КНЕУ, 2001 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Трансформація системи державного регулювання економіки на завершенні ХХ століття” (м. Тернопіль, 2001 р.); Міжнародній науково-практичній конференції. “Економічна теорія: сучасні проблеми розвитку сфери товарного обігу” (Київ, КНТЕУ, 2002р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Економічні проблеми ринкової трансформації” (м. Львів, 2002 р.); науково-практичній конференції „Стратегія розвитку вітчизняних підприємств” (Донецьк, ІЕП НАН України, 2003 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Професійна державна служба та місцеве самоврядування” (м. Харків, 2005 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Економічна система України: минуле, сучасне, майбутнє” (м. Львів, 2005 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу, контролю та аудиту у сфері надання послуг” (м. Тернопіль, 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Організаційні та економічні проблеми розвитку муніципальних утворень” (м. Тернопіль, 2006 р.). Наукові результати дослідження обговорювалися на наукових семінарах та круглих столах кафедри державного і муніципального управління Тернопільського національного економічного університету в 2000-2007 рр.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано в 19 наукових працях (з них 6 у фахових виданнях) загальним обсягом 6,3 д.а , з яких особисто автору належить 5,8 д.а.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаної літератури і викладена на 257 сторінках. Основний текст становить 204 сторінки, наведений список використаних літературних джерел з 285 найменувань займає 22 сторінки та 17 додатків розміщено на 30 сторінках. Дисертація містить 23 таблиці та 38 рисунків (з них 8 займають окремі сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, мету і основні завдання, наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи.

У **розділі 1 „Теоретико-методологічні засади регулювання ринку споживчих товарів”** визначено економічну та соціальну сутність, роль і місце ринку споживчих товарів (далі – РСТ) в забезпеченні економічного зростання та соціальної стабільності, обґрунтовано необхідність державного регулювання ринку споживчих товарів, визначені межі співвідношень між державним і ринковим регулюванням, узагальнені принципи формування та визначені складові організаційно-економічного механізму регулювання, сформовані підходи до побудови системи державного регулювання, запропоновано методичний інструментарій дослідження функціонування РСТ та механізмів його регулювання.

Історичний огляд взаємозв'язків в ринковій системі, дає підставу стверджувати, що саме РСТ був основою формування сукупності інших ринків, обумовлював ті чи інші закономірності розвитку ринкової економіки. В сучасних умовах йому належить домінуюча роль в забезпеченні ефективності механізмів зворотних зв'язків, які впливають не тільки на інші види ринків, але й забезпечують економічну і соціальну стабільність суспільного розвитку, гарантують продовольчу безпеку країни, обумовлюють темпи і характер економічного зростання. На основі узагальнення наукових підходів та критичного аналізу наукових концепцій щодо трактування понять „ринок” та опираючись на об'єктний підхід до визначення змісту РСТ, запропоновано авторське розуміння його як сукупності соціально-економічних відносин, які поєднують виробництво споживчих товарів, їхній розподіл, споживання та регулювання, відіграють провідну роль у відтворенні робочої сили, забезпеченні економічних взаємозв'язків між окремими галузями виробництва, регіонами країни та іншими державами, гарантують соціальну та продовольчу безпеку країни.

Критичний аналіз наукових досліджень щодо структуризації РСТ, дозволив зробити висновок, що різноманітність класифікаційних ознак обумовлена специфікою РСТ, його неоднорідністю, динамікою змін ринкової кон'юнктури, поведінкою споживачів та їхніх уподобань. Рекомендовані автором критеріальні ознаки класифікації РСТ ґрунтуються на використанні укрупненого набору цільових та функціональних структурних ознак ринкової системи, відповідних їй типів і видів ринку, характерних для умов трансформаційної економіки.

Дослідження закономірностей розвитку РСТ засвідчило, що в умовах української економіки спостерігаються процеси, які не вписуються в загальноприйняті схеми класичних підходів до розуміння дії ринкових механізмів. Це стосується проблем ціноутворення на споживчі товари, які формувалися і формуються під впливом інфляційних процесів, викривлень в оцінюванні товарів за їх походженням (промислові, сільськогосподарські, імпортні), доларизації національної

грошової одиниці, неузгодженості механізмів попиту і пропозиції, в основі чого лежить дисбалансне ціноутворення, деформованість структури споживання населенням, низький рівень його купівельної спроможності.

З огляду на необхідність розв'язання зазначених проблем та зростаючого впливу зовнішніх чинників на стан і тенденції розвитку ринку, а саме вимог СОТ щодо формування зони вільної торгівлі, доведена об'єктивна потреба у формуванні ефективно діючої системи регулювання РСТ та виробленні механізмів впливу на забезпечення його стабільного і збалансованого розвитку, підвищення конкурентності. Серед причин необхідності удосконалення механізмів регулювання РСТ в Україні в сучасних умовах визначено: відсутність адекватних ринкових механізмів, здатних попереджати виникнення криз; вплив зовнішніх чинників та політична невизначеність; існування соціальної та регіональної диференціації РСТ; засилля контрафактних товарів і товарів низької якості імпортного виробництва, що обумовлює необхідність захисту внутрішнього ринку та контролю за якістю і безпекою товарів, дотриманням прав споживачів.

Теоретичні дослідження дозволити представити систему регулювання РСТ, як сукупність наступних процедур: а) формування цілей, завдань та принципів, на яких будуть ґрунтуватися механізми регулювання; б) визначення об'єкта втручання та суб'єкта регулювання, окреслення характеру взаємозв'язків між ними; в) вибір напрямків, форм, методів та інструментів здійснення регулятивних заходів щодо розв'язання проблем розвитку РСТ; г) вироблення механізмів реалізації, організації, контролю та аналізу результатів упровадження урядових заходів, надання консультацій та вироблення рекомендацій. Практично, ця система акумулює в собі три основних блоки: формування, впровадження та коригування, які взаємопов'язуються і спрямовуються на досягнення визначених цілей і завдань розвитку РСТ.

В складі організаційно-економічного механізму регулювання РСТ автором виокремлено дві самостійні складові – економічну та організаційну, які взаємоузгоджуються і доповнюються в процесі реалізації заходів, спрямованих на досягнення стратегічних, тактичних та локальних цілей як розвитку РСТ, так і регулювання на національному, регіональному та мікроекономічному рівнях.

Встановлено, що основною проблемою, яка виникає в процесі відлагодження організаційно-економічного механізму регулювання РСТ, є процедура вибору пріоритетності та оптимального поєднання економічних і адміністративних важелів для розв'язання економічних і соціальних проблем функціонування ринку. Разом з тим, таке регулювання має передбачати чіткий порядок застосування тих чи інших заходів з урахуванням існуючих розбіжностей та суперечностей інтересів учасників ринку та змін його внутрішнього і зовнішнього середовища. При цьому виробляється певна модель регулювання, яка є вибором конкретної системи форм і методів впливу на механізми ринку і формується як результат взаємодії і координації економічних інтересів учасників ринку, впливу політичних умов, глибини соціальних проблем, напрямку дії зовнішніх чинників.

Ретроспектива підходів та узагальнення практики регулювання РСТ в Україні в період з 1990 по 2007 рр., дозволила здійснити періодизацію становлення та трансформації системи державного регулювання, в рамках якої виокремлено політику: 1) лібералізації торгівлі, цін, виробництва (1990-1994 рр.); 2) стабілізації,

подолання кризових явищ та збалансування ринку (1995-1999 рр.); 3) стимулювання внутрішнього ринку (2000-2005 рр.); 4) зростання та підвищення конкурентності національного РСТ (з 2006р.). Систематизація основних проблем, які домінували на ринку в означених періодах, визначення ключових завдань та заходів щодо їх розв'язання, що приймалися на різних рівнях управління, характеристика інституційного забезпечення та оцінка наслідків регулятивних дій свідчать про те, що загалом, державну політику щодо розвитку РСТ цих періодів можна охарактеризувати як непослідовну і безсистемну, що не мала чітких стратегічних орієнтирів у побудові ефективної моделі внутрішнього ринку і формувалася ситуативно.

В рамках удосконалення методології дослідження механізмів функціонування та регулювання РСТ запропоновано використовувати такі блоки цільових показників: потенціалу ринку; стану попиту і споживання; пропозиції і виробництва споживчих товарів; динаміки цін; масштабу та рівня конкуренції; стану торговельної інфраструктури ринку. У межах запропонованих груп показників розроблена система індикаторів для проведення системного аналізу функціонування РСТ у відтворювальному процесі. Використання таких індикаторів уможливить визначення закономірностей розвитку РСТ, окреслення проблем структурних деформацій та вироблення регулятивних заходів щодо попередження розгортання кризових явищ на РСТ.

У розділі 2 „Системний аналіз механізмів функціонування та регулювання ринку споживчих товарів на національному та регіональному рівнях” проаналізовано та зроблено узагальнену оцінку стану і основних структурних трансформацій РСТ, діючих механізмів організаційно-функціонального та економічного регулювання РСТ на національному і регіональному рівнях.

Дослідження кількісних та якісних зрушень на РСТ в ретроспективі, що охоплює період з 1990 по 2007 рр., дозволило виділити декілька етапів в його формуванні та розвитку, які суттєво різняться як за напрямками і тенденціями структурних трансформацій, так і за способами впливу держави на їхню корекцію і стабілізацію. Серед них можна окреслити наступні етапи: становлення ринку; стабілізації; розширення ; розвитку та інтеграції.

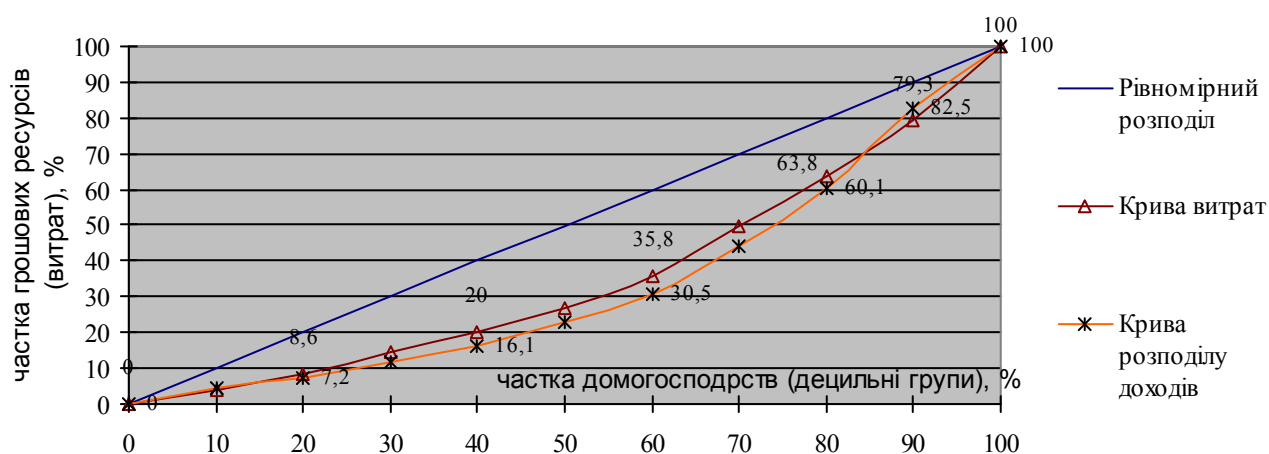
У результаті діагностики стану РСТ на національному і регіональному рівнях виявлені такі проблеми його розвитку: загальна незбалансованість попиту і пропозиції споживчих товарів, їхня структурна невідповідність; низький платоспроможний попит та значна диференціація населення за рівнем доходів та споживання; розширення тіньового сегменту фальсифікованих та контрафактних товарів низької якості; посилення регресивних змін в структурі споживання; деформованість кінцевих каналів реалізації; зростання цін на споживчі товари; наявність диспропорцій в територіальній організації внутрішньої торгівлі, нерозвиненість інфраструктури споживчого ринку.

У даному контексті виявлена нерівномірність розвитку РСТ в регіональному розрізі. На основі аналітичних узагальнень окреслена група регіонів (Тернопільська, Івано-Франківська, Вінницька, Хмельницька області), які мають значні відхилення параметрів функціонування РСТ від середніх по Україні. У структурних параметрах ринку найсуттєвіші відхилення спостерігалися в Тернопільській області.

У дисертації зроблено висновок, що незважаючи на те, що потенціал РСТ є значним, загалом він обмежується невисоким платоспроможним попитом, диференціацією населення за рівнем сукупних доходів і витрат, а також деформованою структурою попиту. Підтвердженням цього є аналітичні оцінки та розрахунки, зроблені на основі дослідження сукупного попиту населення Тернопільської області. Зокрема, загальні тенденції в споживанні основних продуктів як на національному, так і регіональному РСТ характеризуються суттєвим звуженням їхніх обсягів в порівнянні з 1990 р. Абсолютне зменшення рівнів споживання продовольчих товарів супроводжується невідповідністю фактичного, нормативного та мінімального (граничного) споживання, погіршенням його якості, деформацією структури.

Зростання сукупних доходів населення в 2000-2006 рр. відобразилося на структурі витрат домогосподарств. Якщо в 1990-1995 рр. витрати населення на продовольчі товари складали близько 70% загальних витрат, то із підвищенням величини реальних доходів їхня частка знижувалася і в 2006 р. склала 51,7%. Така динаміка засвідчує активізацію споживчого попиту на товари непродовольчої групи і, відповідно, характеризує зміни в споживчих перевагах населення. Однак, сформовані пропорції у витратах на продовольчі і непродовольчі товари не є оптимальними.

У дисертації змодельований вплив регуляторних заходів на розвиток ринку споживчих товарів і прослідковано, з використанням кривої Лоренца та індексів Джині, взаємозв'язок між динамікою основних показників функціонування ринку та рівнем диференціації населення за грошовими доходами і витратами в Тернопільській області в 2006р. (рис.1.).

Рис. 1. Розрахунок кривої Лоренца розподілу сукупних грошових ресурсів та витрат населення в Тернопільській області за 2006р.

Відзначено, що посилення нерівності в розподілі доходів та витрат, їх низький рівень в основній частині населення і концентрація коштів невеликою групою населення знижують сукупний споживчий попит, деформують його структуру, що негативно відображається на виробництві вітчизняних споживчих товарів, обумовлює поглиблення структурних деформацій РСТ, особливо в напрямі розширення неформального сектору торгівлі, призводить до погіршення якісних характеристик споживчих товарів.

В процесі аналітичних досліджень була встановлена залежність між рівнем концентрації витрат населення і динамікою розвитку РСТ. Прорахована тіснота зв'язку індексу Джині і основних параметрів розвитку РСТ, дозволила виявити найбільш

суттєві прямі і зворотні впливи рівня диференціації населення на стан ринку. Зокрема, сильний зв'язок виявився між рівнем диференціації і зміною індексу споживчих цін (0,83), що підтверджує висновки про те, що зростання інфляції є чинником посилення диференціації, а отже, зниження та деформації споживчого попиту.

В загальній динаміці зміни рівня цін на споживчі товари в 2004-2006 рр., як показав аналіз, спостерігалася тенденція до зростання, причиною чого стала невідповідність між попитом і пропозицією на РСТ, яка виникла наприкінці 2005 р. і посилилась у 2006 р. внаслідок значних бюджетних виплат соціальної спрямованості (підвищення рівня пенсії та мінімальної зарплати). Крім того, значний вплив на цінову ситуацію спричинили продовольчі кризи (м'яса, цукру, зерна) та несприятлива кон'юнктура на енергетичних ринках. Зростання цін обумовлювали також інфляційні очікування населення, нестабільність валюти, монопольні змови за окремими товарними групами, адміністративний контроль за цінами з боку уряду. Ціни на РСТ формувалися під впливом системи чинників: політичних (політична нестабільність, вибори), зовнішньоекономічних (підвищення цін на енергоносії, зростання цін на продовольство на світовому ринку, світових цін на нафту) та монетарних (зростання грошової маси).

Аналіз практики регулювання РСТ в Україні дозволив виокремити в ієрархії організації регулювання такі його рівні: наднаціональний (глобалізований), національний, регіональний, мікрорівень. Кожен з них обумовлює формування відповідних організаційних структур регулювання, закріплення за ними системи функцій і процедур прийняття рішень, що забезпечують реалізацію основних цілей і завдань розвитку ринку. Сформована організаційна структура регулювання РСТ ґрунтується переважно на горизонтальних зв'язках, функціонально є розрізненою і неузгодженою, що не відповідає принципам системності в управлінні. Особливої актуальності відсутність скоординованого впливу на РСТ набуває на регіональному рівні, оскільки система його регулювання є багатосуб'єктною і включає з одного боку – центральні органи виконавчої влади; з іншого – місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Загалом, аналіз основних складових організаційного механізму регулювання РСТ дає підстави констатувати, що вони на сьогодні є недостатньо ефективними і не відповідають вимогам міжнародної практики організації діяльності щодо забезпечення стабільного розвитку ринкових відносин. Основними причинами, які знижують ефективність організаційних структур управління є: по-перше, відсутність системного підходу до розроблення як національної, так і регіональної політики розвитку РСТ, невизначеність стратегічних перспектив його розвитку, домінування ситуативного підходу у розв'язанні проблем функціонування ринку; по-друге, недосконалість нормативно-правової бази регулювання РСТ, що обумовлює неузгодженість дій органів виконавчої влади на всіх рівнях та органів місцевого самоврядування щодо врегулювання кризових ситуацій на ринку, призводить до дублювання функцій; по-третє, невідпрацьованість механізмів взаємодії між органами управління і суб'єктами РСТ, відсутність чітких критеріїв співпраці.

Механізм економічного регулювання РСТ проаналізований в контексті виділення таких його структурних елементів, як: регулювання цін на споживчі товари та забезпечення цінової стабілізації на ринку; державний протекціонізм щодо вітчиз-

няних (в т.ч. місцевих) товаровиробників споживчих товарів; узгодження попиту і пропозиції на окремих сегментах ринку шляхом проведення державних і регіональних закупівель, формування державних, і, передусім, продовольчих резервів, здійснення товарних та фінансових інтервенцій; захист внутрішнього РСТ від негативного впливу зовнішньої конкуренції, обумовленого зобов'язаннями України в рамках вступу в СОТ; стимулювання споживчого попиту та забезпечення доступу до товарів першої необхідності; формування конкурентного середовища та підтримка конкуренції на РСТ.

Аналіз цінового механізму на РСТ засвідчує, що останній функціонує на засадах поєднання прямих і непрямих методів державного регулювання цін з ринковими механізмами забезпечення цінової рівноваги. В діючій практиці цінового регулювання з боку органів виконавчої влади на сьогодні відсутні наукові підходи до прогнозування цінової кон'юнктури і чинників, що обумовлюють цінову дестабілізацію на РСТ (передусім стосовно товарів першої необхідності), а також впровадження попереджувальних заходів з метою запобігання некоректному ціноутворенню на споживчі товари. У результаті проведеного дослідження виокремлено три основні напрямки державного втручання в ціноутворення: державну підтримку цін і доходів, цінову підтримку попиту на споживчі товари і регулювання ціноутворення на основні соціально важливі товарні групи. Незважаючи на широкий спектр дій щодо підтримки цін, їх результативність є низькою, про що свідчить загальна динаміка переважаючого зростання цін виробників споживчих товарів над роздрібними цінами, скорочення власного виробництва і, як наслідок, розширення сегментів імпортованих товарів.

Особливої актуальності для РСТ набувають проблеми трансформації механізмів державної підтримки товаровиробників відповідно до правил та вимог СОТ, а саме: узгодження граничного рівня сукупного виміру внутрішньої підтримки сільського господарства (т.з. "жовтої скриньки") та її реформування в рамках заходів "зеленої скриньки"; регулювання умов доступу до ринку товарів та лібералізації торгівлі; гармонізації системи технічного регулювання; змін внутрішньої політики щодо торгівлі товарами в середині країни.

В напрямку кредитної підтримки товарної пропозиції проблемними питаннями як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях є підвищення зацікавленості банків у співпраці з підприємницьким сектором.

Проведений аналіз дозволив розробити підходи до оцінювання результативності регулятивних заходів, які ґрунтуються на визначенні функціональної залежності, що включає: розмежування повноважень організаційних структур, які здійснюють регулювання ринку споживчих товарів (*OR*), форми взаємодії і критерії узгодження інтересів учасників ринку, органів виконавчої влади і громадських організацій (*CO*); нормативно-правове забезпечення системи регулювання РСТ (*L*); ступінь використання адміністративних методів для розв'язання проблем функціонування ринку (*MGC*); можливі варіанти прийняття рішень для розв'язання проблем, які виникають (*BD*). Чинниками, що формують зовнішнє середовище і впливають на результативність регулятивних заходів, визначено глобалізаційні процеси, зміну кон'юнктури світового ринку, вимоги

СОТ (*E*). Функціональна модель для оцінювання результативності регулювання національного РСТ (*MAmgc*), має вигляд:

$$MAmgc = f(OR, CO, L, MGC, BD) + E$$

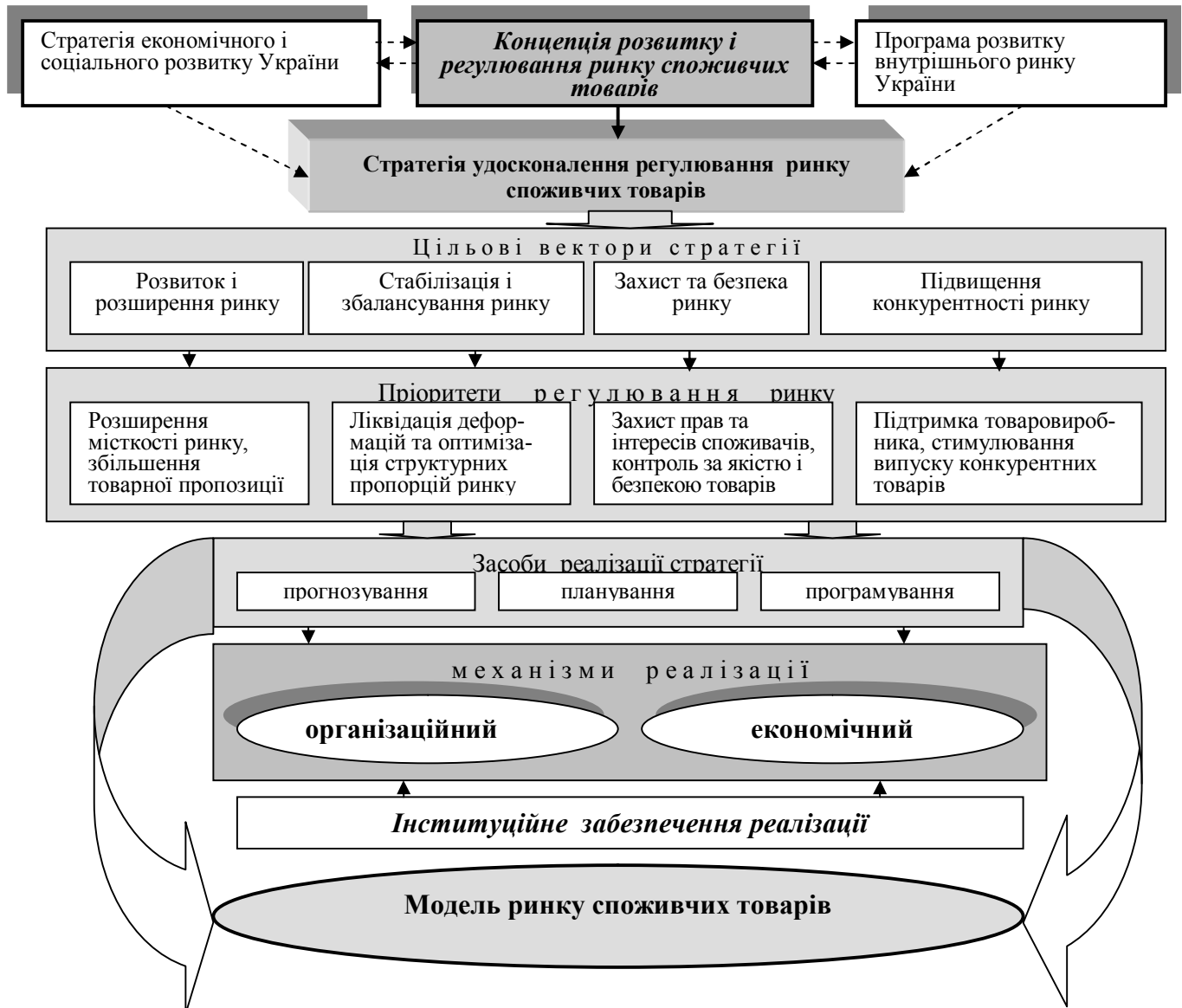
Розрахунок параметрів пропонованої моделі слід проводити за бальною шкалою на основі використання методів експертної оцінки.

На регіональному рівні в модель доцільно ввести додаткові параметри, які описують рівень прямої участі центральних органів виконавчої влади у забезпеченні стабільності регіонального РСТ і реалізації державних програм розвитку внутрішнього ринку та характеризують регіональні особливості розвитку території, її потенціал та власні ресурси для розв'язання проблем.

В розділі 3 „Механізм забезпечення розвитку та розширення ринку споживчих товарів” запропоновані нові концептуальні підходи до регулювання РСТ, обґрунтовані напрямки підвищення ефективності використання маркетингу та маркетингових досліджень в регулюванні ринку споживчих товарів, розроблена система трендових і факторних моделей прогнозування місткості основних сегментів ринку споживчих товарів, визначені підходи до формування регуляторної політики щодо розвитку ринку споживчих товарів в умовах входження України в СОТ.

Зазначено, що необхідність вироблення нових концептуальних засад регулювання РСТ обумовлюється змінами в економічному середовищі та економічній кон'юнктурі внаслідок вступу України до СОТ; розвитком процесів децентралізації системи управління; посиленням регулюючих функцій ринкових механізмів та громадського регулювання. В контексті розв'язання цих проблем у дисертації запропоновано на державному рівні розробити Концепцію розвитку та регулювання РСТ, яка має стати важливим організаційним і економічним інструментом, який дозволить органам влади попереджати та унеможливити розгортання кризових явищ на окремих сегментах продовольчого ринку, а в майбутньому – сформуванню та реалізувати перспективну модель РСТ, орієнтовану на збалансований розвиток економічної системи країни та її регіонів, підвищення якості життя населення, ліквідацію структурних деформацій ринку, забезпечення конкурентоздатності товаровиробників.

Вимогами до регулювання РСТ, які закладаються в Концепцію, визначено: обґрунтованість і об'єктивність заходів регулювання РСТ; гармонізацію механізмів регулювання із загальними принципами і нормами міжнародних вимог; виключення необґрунтованого втручання органів виконавчої влади в механізми функціонування РСТ, прогнозування економічних і соціальних наслідків реалізації регулятивних заходів; використання переважно економічних інструментів регулювання РСТ; поєднання інтересів органів управління, товаровиробників, посередників та споживачів товарів; відповідальність органів виконавчої влади за гарантування безпеки споживчих товарів, захист ринку від надходження неякісних та фальсифікованих товарів. Досягнення визначених завдань має здійснюватися шляхом розроблення Стратегії удосконалення регулювання ринку споживчих товарів, етапи формування та реалізації якої представлено на рис.2.

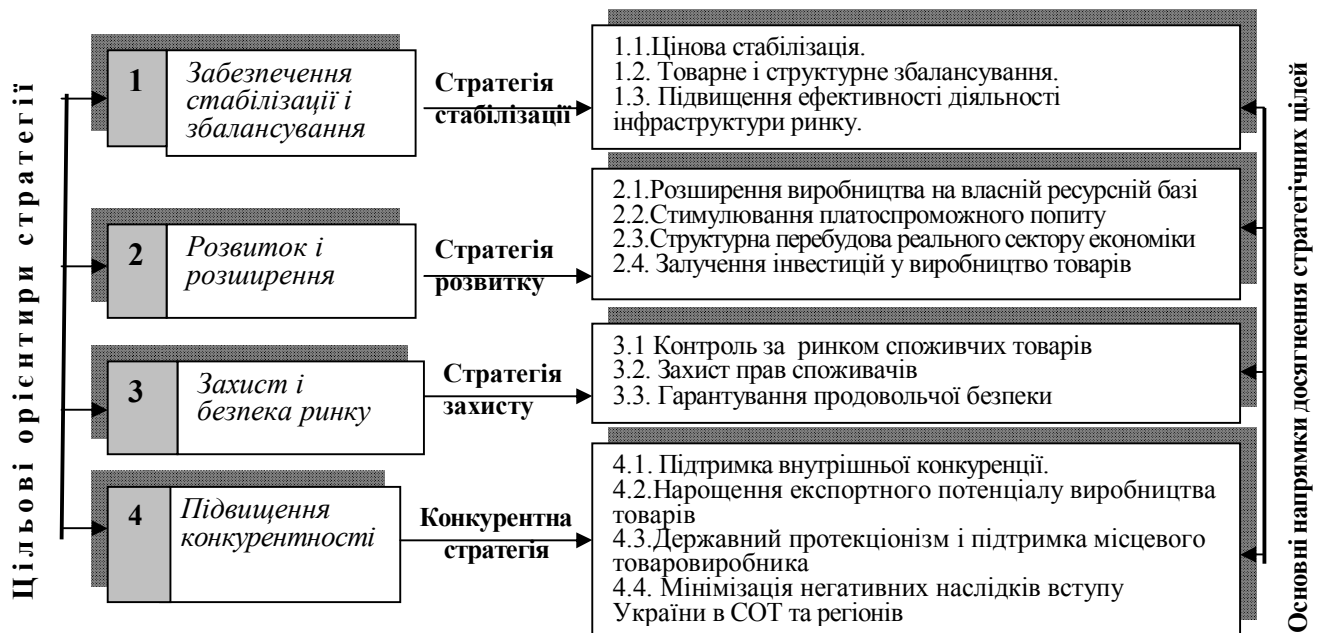

Рис.2 Основні етапи формування і реалізації Стратегії удосконалення регулювання ринку споживчих товарів

Виокремлено наступні цільові вектори Стратегії удосконалення регулювання РСТ: забезпечення стабілізації і збалансування ринку (стратегія стабілізації); розвиток і розширення ринку споживчих товарів (стратегія розвитку); захист та безпека ринку споживчих товарів (стратегія захисту); підвищення конкурентоспроможності ринку (конкурентна стратегія) (рис. 3).

Механізм забезпечення реалізації стратегічних завдань має включати: удосконалення інституційного забезпечення; визначення джерел фінансування регулятивних заходів; формування системи інформаційного забезпечення; наукову підтримку; підвищення рівня кадрового забезпечення в сфері регулювання ринку споживчих товарів; забезпечення взаємодії та організації співпраці з громадськими та недержавними структурами. Очікуваними результатами реалізації Стратегії удосконалення регулювання ринку споживчих товарів стане соціальна, економічна та політична стабілізація.

Ринкова ситуація вимагає формування на державному рівні загальних підходів до організації маркетингових досліджень, які б чітко визначали напрямки, принципи

Рис. 3 Структуризація напрямків реалізації цільових орієнтирів Стратегії удосконалення регулювання ринку споживчих товарів

та функції маркетингу, детальні технології дослідження, завдання органів влади щодо здійснення маркетингової діяльності на всіх стадіях управління та використання їх результатів. Засобом розв'язання цієї проблеми може стати запропонована організаційно-функціональна модель маркетингу регіонального РСТ, як своєрідного маркетингового проекту, основним завданням якого є реалізація стратегічних цілей органів влади щодо формування конкурентного ринкового середовища, а практичним результатом впровадження – створення маркетингового продукту.

Важливе місце в системі маркетингових досліджень належить прогнозуванню розвитку РСТ. В дисертації запропонована до використання система трендових і факторних моделей прогнозування місткості РСТ та проведені відповідні прогнозні розрахунки на прикладі Тернопільської області. Зокрема, на основі врахування впливу групи домінуючих чинників (динаміки споживчих цін X_1 , рівня доходів населення X_2 , динаміки обсягів імпорту споживчих товарів X_3) за 2000-2006 рр. виявлено наступну функціональну залежність, яка описується математичною моделлю (M) ринку РСТ:

$$M = 676,880 - 36,651x_1 + 32,1042x_2 + 1,8807x_3$$

Практичне використання таких моделей дозволить оцінювати реальні тенденції на РСТ, виявляти кількісні характеристики впливу зміни чинників на місткість ринку, його споживчий і виробничий потенціал, передбачати кон'юнктурні коливання попиту залежно від зміни цін на споживчі товари і грошових доходів населення та розробляти регулятивні заходи щодо збалансування і розвитку ринку в перспективі.

Входження України до СОТ обумовлює нові вимоги до вироблення державної політики захисту національного ринку, формування конкурентного середовища, гарантування національної безпеки, а також, підвищення рівня управління з використанням інструментів твіннінгу. Це є важливим з огляду на здійснення регулятивних функцій щодо розвитку національного РСТ та підвищення його конкурентності, як безальтернативного напрямку економічної політики держави в умовах вступу України до СОТ.

Правила СОТ передбачають формування відповідної системи захисту прав споживачів та гарантування безпеки і якості товарів. Оскільки глобалізація надає пріоритет ринкової влади споживачу, це обумовлює необхідність зміни підходів до вироблення державної політики захисту споживачів та балансу інтересів у відносинах „державо-товаровиробник-споживач”. В її основу автором запропоновано закласти внутрішні чинники і мотивацію підприємств виробляти якісні товари на основі впровадження систем управління якістю, де основним критерієм задоволення потреб в товарах є споживчі вимоги населення. Для оцінки потенційних загроз від зменшення імпорتنих бар’єрів для іноземних товарів запропоновано скористатися критеріями споживання і виробництва вітчизняних товарів. Останні є індикаторами викликів, які можуть постати перед економіками регіонів в умовах входження України до СОТ. Розрахунок вказаних критеріїв дозволив віднести регіони до вразливих, нейтральних і невразливих. Чутливість регіональних РСТ означає, що регіони не можуть ігнорувати потенційні загрози, і свідчить про необхідність проведення структурних та інституційних змін.

ВИСНОВКИ

Основним науковим результатом дисертаційної роботи є теоретичні узагальнення, наукове обґрунтування та нове вирішення важливої прикладної проблеми – формування дієвого організаційно-економічного механізму регулювання ринку споживчих товарів. В процесі дослідження були отримані такі результати та зроблені висновки:

1. Соціально-економічна сутність РСТ визначається тим, що ринок дозволяє вирішувати гострі економічні і соціальні проблеми суспільства, а саме, оптимізує пропорції в національній економіці і структурі виробництва споживчих товарів; стимулює інвестиційну діяльність виробників товарів; узгоджує економічні інтереси всіх учасників ринку та забезпечує економічні взаємозв’язки між окремими галузями та регіонами, є індикатором соціальної стабільності в суспільстві та критерієм оцінювання рівня життя населення. Особливістю формування РСТ слід вважати спонтанний характер його розвитку, що є наслідком відсутності чіткої моделі ринкового розвитку економіки країни загалом. Особливостями функціонування РСТ є: непрогнозованість ринкової кон’юнктури; цінова дестабілізація та порушення рівноваги ринку на його найбільш соціально значущих сегментах; незавершеність формування єдиного національного ринкового середовища.

2. Проблему регулювання РСТ в Україні слід розглядати не з позицій його необхідності чи доцільності, а чіткого окреслення цілей, форм та меж втручання, і, відповідно, його наслідків. На сьогодні в Україні зміст, зокрема, державного регулювання РСТ окреслюється в існуванні двох концепцій: структурної та протекціоністської. Узагальнення практики регулювання РСТ в Україні дозволило виділити такі основні етапи його становлення та трансформації, а саме: 1 етап – формування політики лібералізації торгівлі, цін, виробництва; 2 етап – реалізації політики стабілізації, подолання кризових явищ та збалансування ринку; 3 етап – проведення політики стимулювання внутрішнього ринку; 4 етап – формування політики зростання та підвищення конкурентності національного РСТ.

3. Діагностика стану РСТ дозволила виявити певні закономірності розвитку РСТ та окреслити проблеми трансформаційних процесів на національному і регіональному

рівнях, а саме: загальну незбалансованість між попитом і пропозицією споживчих товарів, їхню структурну невідповідність; низький платоспроможний попит; розширення тіньового сегменту фальсифікованих та контрафактних товарів; посилення регресивних змін в структурі споживання; деформованість кінцевих каналів реалізації; цінову дестабілізацію; наявність диспропорцій в територіальній організації внутрішньої торгівлі, нерозвиненість інфраструктури споживчого ринку.

4. В процесі дослідження організаційного механізму регулювання РСТ виявлено, що він ґрунтується на взаємодії всіх його учасників та організаційних структур управління, які здійснюють регулятивні функції на національному та регіональному рівнях. Доведено, що періодичність проявів кризових явищ на РСТ обумовлює необхідність прийняття оперативних рішень щодо ліквідації наслідків дестабілізаційних процесів. Саме це актуалізує проблему підвищення відповідальності місцевих органів виконавчої влади за гарантування безпеки товарів, захист прав споживачів, товарне наповнення ринку. Сформована модель організаційних відносин між центральними і місцевими органами виконавчої влади має ґрунтуватися на: взаємодії з органами місцевого самоврядування; розмежуванні повноважень і функцій; формуванні системи методичного та наукового забезпечення реалізації функцій; розробленні моделей розвитку РСТ, механізмів його регулювання; здійсненні моніторингу дотримання законодавства в сфері цінового регулювання, захисту прав споживачів, правил торговельного обслуговування; координації діяльності щодо попередження кризових явищ на ринках.

5. Дослідження економічних механізмів державного регулювання РСТ засвідчило, що вони за своєю суттю є дуалістичними: з одного боку, протидіють розгортанню інфляційних процесів і обмежують монополістичну діяльність, гарантуючи доступність соціально важливих споживчих товарів для всіх категорій населення та забезпечуючи їхню якість і безпеку, а з другого – стимулюють діяльність товаровиробників, створюючи сприятливе економічне середовище для реалізації економічних інтересів через державну політику підтримки та сприяння розвитку.

6. Зміни в економічному середовищі та економічній кон'юнктурі, викликані вступом України до СОТ та посиленням регулюючих функцій ринкових механізмів і громадського регулювання, обумовлюють необхідність впровадження розробленої автором Концепції розвитку та регулювання РСТ, а на її основі – Стратегії удосконалення регулювання РСТ, в межах якої виокремлено: стратегію стабілізації; стратегію розвитку; стратегію захисту; конкурентну стратегію. За кожною з них розроблено систему регулятивних заходів щодо досягнення цільових орієнтирів та визначені очікувані результати їх реалізації.

7. Запропоновані підходи до побудови організаційно-функціональної моделі маркетингу РСТ, головним завданням формування якої є реалізація стратегічних цілей органів влади щодо формування конкурентного ринкового середовища, а практичним результатом впровадження – створення маркетингового продукту, який надаватиметься учасникам РСТ. До останнього доцільно включити: управлінські та консультативні послуги; проведення маркетингових досліджень РСТ; розроблення методик та надання рекомендацій у формуванні і реалізації маркетингових стратегій для нових споживчих товарів, їхнього просування; проведення аналітичних та

прогнозних розрахунків місткості та потенціалу РСТ; вивчення фактичного і потенційного попиту населення, прогнозування платоспроможного попиту.

8. В контексті вступу України до СОТ виникає необхідність зміни напрямків та змісту регуляторної політики щодо РСТ, внаслідок чого у дисертації запропоновано механізми удосконалення захисту прав споживачів, підвищення конкурентності внутрішнього ринку, нейтралізації ризиків для регіональних ринків споживчих товарів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях:

1. Попович Т.М. Особливості реалізації державної політики розвитку внутрішньої торгівлі в регіоні / Т.М.Попович // Вісник ТАНГ. – 2001. – №16. – С. 88–92.

2. Попович Т.М. Розвиток регіонального маркетингу як інструмента регулювання ринку споживчих товарів/ Т.М.Попович // Наукові записки Тернопільського ДПУ ім. Гнатюка. Серія Економіка. – 2002. – Вип.12. – С. 202 – 206.

3. Попович Т.М. Стратегія державного регулювання ринку споживчих товарів в регіоні / Т.М.Попович // Управління розвитком. – Х.: Харківський НЕУ. – 2005. – №2. – С. 119–122.

4. Попович Т.М. Методичні та практичні підходи до забезпечення системності аналізу ринку споживчих товарів в регіоні / Т.М.Попович // Наукові записки. Зб. наукових праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ. – 2006р. – Вип. 16. – С. 118–124.

5. Попович Т.М. Формування та практична реалізація системи економічного регулювання ринку споживчих товарів в регіоні / Т.М.Попович // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України. – 2006. – Вип. 11. – С. 27–30.

6. Попович Т.М. Відтворювальні аспекти функціонування ринку споживчих товарів в регіоні / А.Ф Мельник, Т.М.Попович // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – №1. – 2007р. – С. 7–22. (Особистий внесок – аналіз та оцінка розвитку ринку споживчих товарів).

Публікації в інших наукових виданнях

7. Організаційно-економічний механізм формування ринку в регіоні [Мельник А. Ф., Вербінський М. М, Попович Т. М. та інш.]; за ред. А.Ф. Мельник – Тернопіль: НДІ “Проблеми людини”, 1993. – 160с. (Особистий внесок – ІУ розділ „Структурна перебудова промислового виробництва та формування ринку товарів народного споживання” – обґрунтована необхідність структурної перебудови промисловості країни та формування ринку товарів народного споживання – С. 70–62.

8. Попович Т. М. Концептуальні основи формування споживчого ринку в ВЕЗ / Т. М. Попович // Проблеми економічної політики у вільних економічних зонах: міжнар.наук.-практ.конф., 4-6 квітня 1995р.: тези доп. – Чернівці. 1995. – Ч.1. – С. 92–94.

9. Попович Т.М. Умови збалансованості споживчого ринку регіону в період ринкової трансформації економіки / Т.М. Попович // Актуальні проблеми розвитку України в перехідний період до ринку: міжнар.наук.-практ.конф., 3-5 квітня 1996р.: тези доповідей. Частина друга – Тернопіль, 1996. – С. 13-15.

10. Попович Т. М. Концептуальні засади регулювання ринку споживчих товарів Т. М.Попович // Україна наукова 2001: всеукр.наук.-практ.конф., 5-7 листопада 2001р.: тези доповідей – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. – Т.13. – С. 25-27.

11. Попович Т. М. Розвиток інфраструктури споживчого ринку / Т. М. Попович // Динаміка наукових досліджень 2002: міжнар.наук.-практ.конф., 13-14 листопада 2002р.: тези доповідей . – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2002. – Т.24. – С.21–23.

12. Попович Т. М. Структурні зміни та пріоритети розвитку ринку споживчих товарів / Т.М. Попович // Економічна теорія: сучасні проблеми розвитку сфери товарного обігу: міжнар.наук.-практ.конф., 24-25 жовтня 2002 р.: тези доповідей. – К.:КНТЕУ, 2002. – Частина 1. – С. 152–155.

13. Попович Т. М. Теоретико-методичні основи аналізу регіонального ринку споживчих товарів / Т.М. Попович // Економічні проблеми ринкової трансформації України: всеукр.наук.-практ.конф., 3-4 грудня 2002 р.: тези доповідей. – Львів: ЛБІ НБУ, 2002. – С.195–197.

14. Попович Т. М. Формування економічної стратегії розвитку підприємств торгівлі в регіоні / Т. М.Попович // Стратегія розвитку вітчизняних підприємств: наук.-практ. конф., 23-24 жовтня 2003р.: тези доповідей. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – С. 301-303.

15. Попович Т.М. Напрямки формування стратегії регулювання ринку споживчих товарів / Т.М.Попович // Динаміка наукових досліджень - 2004: міжнар. наук.-практ. конф., 21-24 червня 2004р.: тези доповідей. – Дніпропетровськ, 2004. – Т.54 – С.46-50.

16. Попович Т. М. Трансформація системи державного регулювання ринку споживчих товарів / Т.М. Попович // Економічна система України: минуле, сучасне, майбутнє: міжнар.наук.-практ.конф., 21-22 жовтня 2005р.: тези доповідей. – Львів, 2005. – С. 282–284.

17. Попович Т. М. Аналіз структурних трансформацій ринку споживчих товарів та систематизація основних проблем його розвитку / Т.М. Попович // Формування економічних відносин в умовах становлення ринкових відносин: Зб. наукових праць ТДМУ. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – Вип. 9. – С.55–63.

18. Попович Т. М. Теоретичні аспекти формування моделі ринку споживчих товарів / Т.М.Попович // Актуальні проблеми сучасних наук: теорія і практика: міжнар.наук.-практ.конф., 20-30червня 2005р.: тези доповідей. – Дніпропетровськ: Інститут економіки ДНУ, 2005. – Том 22. – С.28–30.

19. Попович Т. М. Проблеми забезпечення ефективності організаційних механізмів регулювання ринку споживчих товарів в регіоні / Т.М. Попович // Організаційні та економічні проблеми розвитку муніципальних утворень: міжнар.наук.-практ.конф., 2-3 листопада 2006р.: тези доповідей. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – С.237–241.

АНОТАЦІЯ

Попович Т.М. Організаційно-економічний механізм регулювання ринку споживчих товарів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка і управління національним господарством. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2008.

У дисертації досліджуються теоретичні, методичні та практичні аспекти організаційно-економічного механізму регулювання ринку споживчих товарів з урахуванням особливостей його функціонування на національному і регіональному рівнях. Визначена економічна та соціальна сутність ринку споживчих товарів, досліджені закономірності його розвитку у відтворювальному циклі, розроблена організаційна

модель функціонування ринкових механізмів. Обґрунтовано необхідність державного регулювання РСТ, визначені складові організаційно-економічного механізму регулювання ринку, сформовані підходи до побудови системи державного регулювання. Проведений системний аналіз стану та основних структурних трансформацій ринку споживчих товарів, зроблені аналітичні оцінки організаційно-функціональних та економічних механізмів регулювання ринку споживчих товарів на національному та регіональному рівнях. Розроблено нові концептуальні підходи до регулювання ринку споживчих товарів. Обґрунтовані напрямки підвищення ефективності використання маркетингу в регулюванні ринку споживчих товарів, розроблена система трендових і факторних моделей прогнозування місткості основних сегментів ринку споживчих товарів, запропоновані підходи до формування регуляторної політики щодо розвитку ринку споживчих товарів в умовах входження України в СОТ.

Ключові слова: ринок споживчих товарів, потенціал ринку, кон'юнктура ринку, відтворювальний цикл, система регулювання ринку, організаційно-економічний механізм регулювання, модель регулювання ринку, концепція розвитку ринку, СОТ.

АННОТАЦИЯ

Попович Т.Н. Организационно-экономический механизм регулирования рынка потребительских товаров. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2008.

В диссертации исследуются теоретические, методические и практические аспекты организационно-экономического механизма регулирования рынка потребительских товаров с учетом особенностей его функционирования на национальном и региональном уровнях, а также, евроинтеграционных процессов, связанных со вступлением Украины в ВТО. В работе обоснована экономическая и социальная сущность, роль и место рынка потребительских товаров в обеспечении экономического роста и социальной стабильности, исследованы закономерности его развития в воспроизводственном цикле, произведена структуризация рынка, представлена организационная модель функционирования рыночных механизмов. Обоснована объективная необходимость государственного регулирования рынка потребительских товаров, обозначены границы соотношения государственного и рыночного регулирования, обобщены принципы и определены структурные элементы организационно-экономического регулирования, сформированы основные подходы построения системы государственного регулирования, осуществлено структурирование целей регулирования рынка. Предложен авторский подход к определению основных этапов развития системы регулирования рынка, начиная с 1990 г. Дополнено понимание таких категорий как «рынок потребительских товаров», «механизм государственного регулирования», «организационно-экономический механизм регулирования».

На основании результатов системного анализа сделаны выводы о структурных трансформациях рынка потребительских товаров. Оценены действующие механизмы организационно-функционального и экономического регулирования рынка на национальном и региональном уровнях. Обозначены причины нарушения равновесия

рынка и проявления дестабилизации на основных его сегментах; определен характер влияния доминирующих факторов на динамику рынка; раскрыт механизм взаимоотношений между участниками рынка потребительских товаров; определены параметры взаимодействия между субъектами регулирования на всех уровнях.

Разработаны новые концептуальные подходы к регулированию рынка потребительских товаров. Предложено Стратегию усовершенствования регулирования рынка потребительских товаров на национальном и региональном уровнях, в которой обозначены основные целевые направления и задания осуществления государственной политики в области развития рынка потребительских товаров, разработаны механизмы и варианты их реализации, последствия внедрения. В частности, Стратегия усовершенствования регулирования рынка включает четыре основных вектора, обозначенных как реализация стратегий стабилизации, развития, защиты и безопасности рынка, повышения конкуренции. Обоснованы направления повышения эффективности использования маркетинга в регулировании рынка; разработана система факторных моделей прогнозирования емкости основных сегментов рынка, предложены подходы к формированию регуляторной политики развития рынка потребительских товаров в условиях вступления Украины в ВТО.

Ключевые слова: рынок потребительских товаров, потенциал рынка, конъюнктура рынка, воспроизводственный цикл, система регулирования рынка, организационно-экономический механизм регулирования, концепция развития рынка, модель регулирования рынка, ВТО.

ANNOTATION

Popovych T.M. Organizational-Economic Mechanism of Consumer Goods Market Regulation. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in the field of Economic Sciences by speciality 08.00.03 – Economy and Management of National Economy. – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2008.

Theoretical, methodical and practical aspects of organizational-economic mechanism of regulation of consumer goods market with the peculiarities of its functioning at national and regional levels and European integration processes are studied in the thesis. The economic and social essence of consumer goods market is defined, the rules of its development in the replication cycle are investigated, the organizational model of market mechanism functioning is presented. The systemic analysis of the position and basic structural transformations of consumer goods market is conducted; the analytical estimations of organizational-functional and economic mechanisms of consumer goods market regulation are done at national and regional levels. The principal reasons of consumer goods market destabilization are set. New conceptual approaches to consumer goods market regulation are developed. The directions of efficiency increase of the marketing use in consumer goods market regulation are grounded, the system of trend and factor models of prediction of basic segments capacity of consumer goods market is developed, the approaches to forming of regulatory policy concerning development of consumer goods market within transition of Ukraine to WTO are offered.

Keywords: consumer goods market, market potential, economic trends market performance, a system of the state market regulation, organizational-economic mechanism of regulation, model of the market regulation, concept of market development, strategy of market regulation improvement, WT.